

Dějiny jako „absolutno“

Ortega y Gasset velmi pozitivně oceňuje u tzv. doktrinářů (jako je Guizot) nejen jejich racionalitu a intelektuální styl (mluví dokonce o „nečekané rozkoši“ při studiu jejich textů), ale zejména to, že „jako první objevují dějinnost jako skutečné absolutno“ (7050, s. 25). Pochvaluje si to, a sám říká: „Dějiny jsou skutečností člověka. Člověk nemá jinou.“ Ale hned si to usnadňuje zase tím, že proti tomuto stanovisko vidí stát je „lymfatický racionalismus“ encyklopedistů a revolucionářů, kteří minulost (lépe, protože přesněji by bylo v této souvislosti říci „dění“ nebo „dějiny“) „popírají“. Minulost to podle něho není proto, abychom ji popírali, nýbrž abychom ji integrovali (dtto). To je ovšem stanovisko nedomyšlené a proto neudržitelné. Právě integrovat minulost je možno jen tam, kde tu je nějaký „subjekt“, který z minulosti něco vybírá, aby to integroval a něco jiného je „nechal být“ nebo dokonce přímo zavrhl (neboť nikdy nikdo nemůže integrovat celou minulost – právě proto je možno o minulosti mluvit jako o tom, co „minulo“ a co už není). Dějiny proto nejsou jedinou skutečností člověka (nebo přesněji: nejsou jedinou stránkou skutečnosti člověka), ale vedle dějin je tu vždycky také člověk sám, a to individuální, jedinečný člověk jako podmínka a předpoklad dějin a dějinnosti. Bez člověka (bez lidí a bez zprostředkování jejich vědomím) by nebyly dějiny ničím, prostě by jich nebylo. Dějiny proto nejsou žádné „absolutno“, nejsou žádná „poslední skutečnost“ – člověk jistě je „zasazen do dějin“ (tak, jako je „zasazen“ do světa), ale jeho skutečnost se neredukuje na dějiny, ani nemůže být z dějin beze zbytku odvozována. Člověk není jen „zasazen“ do dějin ve smyslu ponoření do dějin, člověk je sice proudem dějin jednak nesen, jednak strhován, ale může v tomto proudu plovat, může ze všech sil plovat proti proudu, může si dokonce pomáhat i nějakými prostředky, aby jeho úsilí nebyl tak zcela marné (podobně jako si může do řeky vzít člun a k němu veslo). Tak jako jsem kdysi musel kriticky odmítnout Kosíkovu formulaci, že takovou poslední, absolutní skutečností je „příroda“, musí odmítnout i tezi, že takovou poslední, absolutní skutečností jsou dějiny. Dějiny nejsou subjekt, nemohou se dít samy, bez subjektů (to by přestaly být dějinami a staly by se pouhým procesem, jak je třeba lavina sněhu nebo kamení. Lavina nepotřebuje, aby se „odehrávala“ prostřednictvím subjektů, ale dějiny se bez prostřednictví subjektů a jejich vědomí neobejdou.

(Písek, 080823-1.)